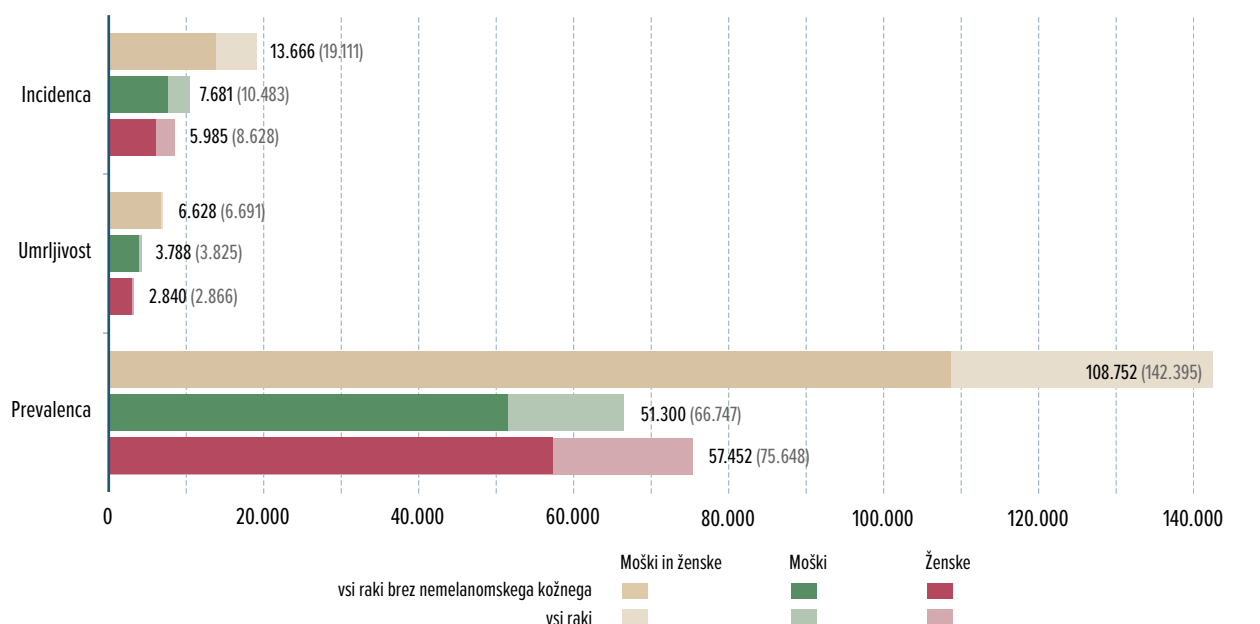

Rak v Sloveniji

- Leta 2023 je v Sloveniji za rakom zbolelo približno 19.100 Slovencev, približno 10.500 moških in 8.600 žensk. Od tega je 5.500 nemelanomskih kožnih rakov. Poročanje o vseh rakih brez nemelanomskih kožnih rakov omogoča neposredno mednarodno primerljivost kazalnikov. Nemelanomski kožni raki so namreč pogosti, praviloma ne ogrožajo življenja in so večinoma ambulantno zdravljeni, pogosto v zasebnih ustanovah, ki ne poročajo popolno, zato niso vključeni v statistike številnih držav.
- Za rakom letno umre približno 6.700 Slovencev, od tega 3.800 moških in 2.900 žensk.
- Med nami živi že več kot 142.000 ljudi, ki so kadarkoli zboleli zaradi ene od rakavih bolezni (prevalenca).
- Med rojenimi leta 2023 bo do svojega 75. leta starosti za rakom predvidoma zbolel vsak tretji Slovenec. Ogroženost z rakom je največja pri starejših; med vsemi bolniki z rakom, zbolelimi leta 2023, je bilo 68 % starejših od 65 let. Ker se slovensko prebivalstvo stara, je samo zaradi vedno večjega deleža starejših pričakovati, da se bo število novih primerov raka še večalo.
- Najpogostejši raki pri nas (prostate, pljuč, dojk, debelega črevesa in danke ter melanom) so leta 2023 predstavljali 54 % vseh ugotovljenih rakov. Ti raki so povezani z nezdravim življenjskim slogom: kajenjem, pitjem alkoholnih pijač, neustrezno prehrano, premalo gibanja in čezmerno telesno maso ter pretirano izpostavljenostjo soncu. Ogroženost z njimi lahko zmanjšamo z ukrepi primarne preventive.
- Presejalni programi za rake, ki jih priporoča Svet Evropske unije in smo jih uvedli tudi v Sloveniji, lahko z zgodnjim odkrivanjem zmanjšajo umrljivost za rakom dojk, debelega črevesa in danke ter rakom materničnega vratu; pri slednjih dveh že več let opazamo tudi zmanjšanje incidence.
- Petletno čisto preživetje odraslih slovenskih bolnikov s katerokoli vrsto raka (razen nemelanomskega kožnega raka), ki so zboleli v obdobju 2019–2023, je bilo 62 %. Pri moških je znašalo 60 %, pri ženskah pa 64 %.

Za dodatne podatke o bremenu raka v Sloveniji in svetu obiščite www.slora.si.

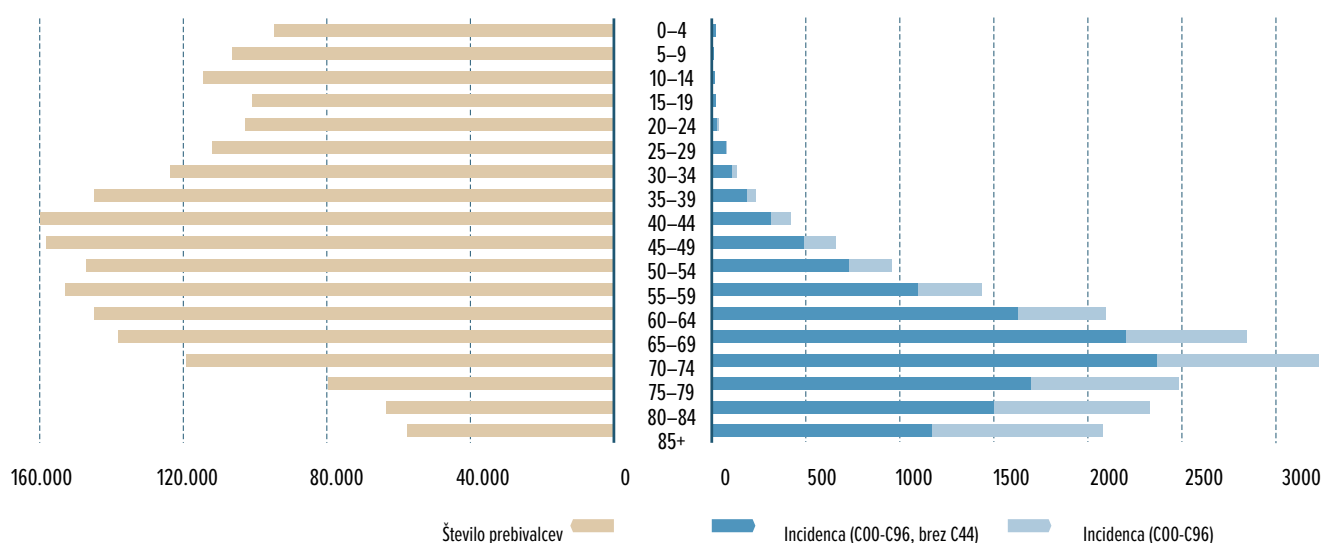
Slika 1. Breme raka brez nemelanomskega kožnega (v oklepaju številke z nemelanomskim kožnim rakom), Slovenija 2023.

Osnovni podatki o raku v Sloveniji 2023

- Leta 2023 je v Sloveniji za rakom zbolelo 19.111 ljudi (10.483 moških in 8.628 žensk), od tega 5.445 za nemelanomskim kožnim rakom.
- Starostno standardizirana incidenčna stopnja (evropsko prebivalstvo; brez nemelanomskega kožnega raka) je bila 406,6/100.000; 480,4 pri moških in 350,3 pri ženskah. Med rojenimi leta 2023 bo do svojega 75. leta starosti za rakom predvidoma zbolel vsak tretji Slovenec.
- Leta 2023 je za rakom umrlo 6.691 Slovencev, 3.825 moških in 2.866 žensk. Med nami je živel 142.393 ljudi (66.747 moških in 75.646 žensk), ki so kadarkoli zboleli za eno od rakavih bolezni (prevalenca).

Starost bolnikov

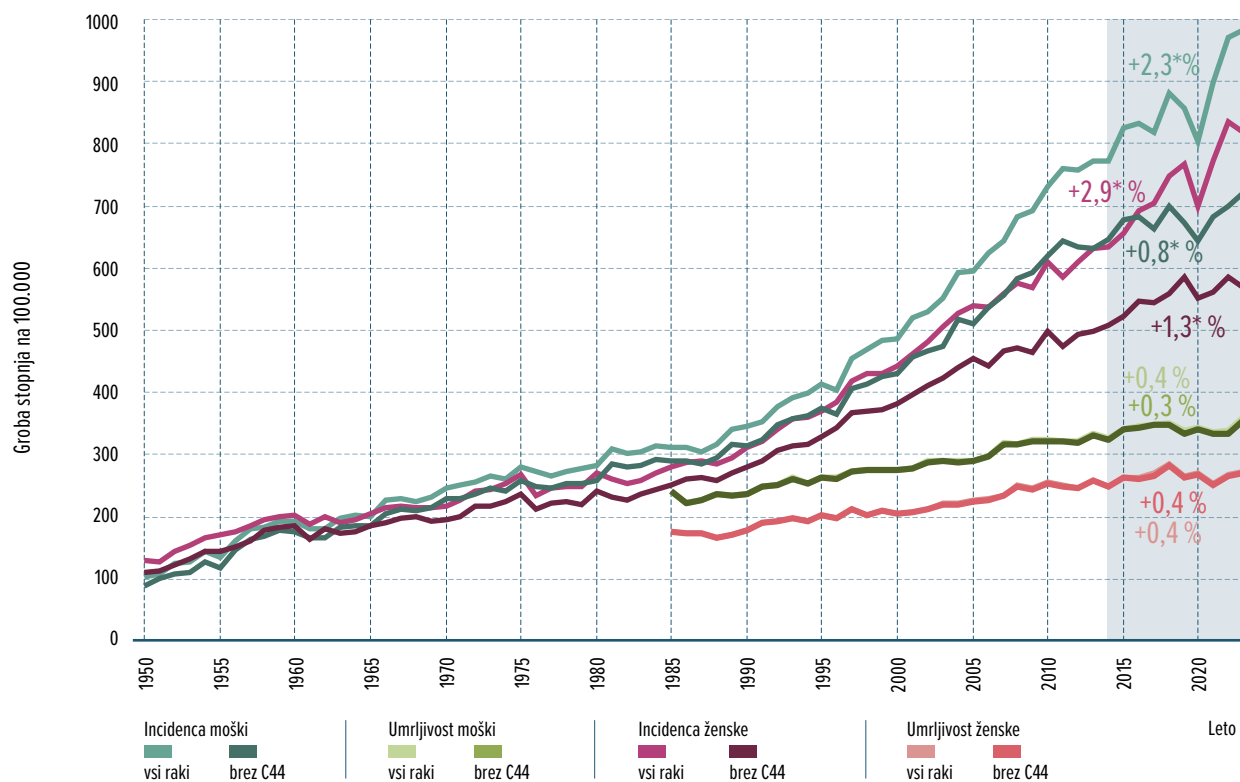
- Čeprav se ogroženost z rakom zmeroma večja, je največja v poznejši starosti; med vsemi onkološkimi bolniki je leta 2023 68 % moških in 62 % žensk zbolelo po dopolnjeni starosti 65 let.
- Približno 0,5 % vseh rakavih bolezni je bilo ugotovljenih pri otrocih in mladostnikih (do 20. leta).

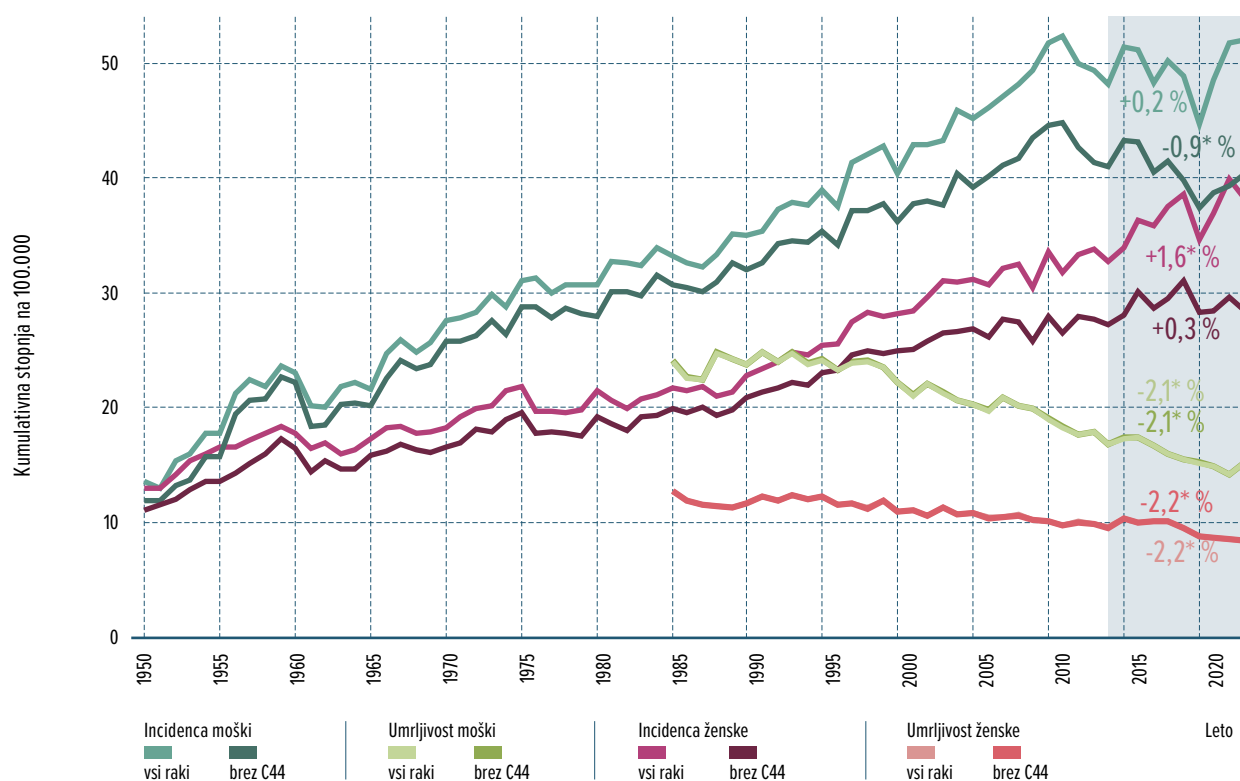
Slika 2. Število novih primerov vseh rakov skupaj brez nemelanomskega kožnega raka ter z njim (desna stran) po starosti ter primerjava s številom prebivalcev (leva stran) v istih starostnih skupinah, Slovenija 2023.

Časovni trendi

- Incidenca raka se s časom večja.
- Groba incidenčna stopnja se je v zadnjih 30 letih skoraj podvojila, v zadnjem desetletju se večja za vse rake skupaj (brez nemelanomskega kožnega raka) za 1,0 % povprečno letno; porast je značilen pri ženskah. Največji porast beležimo pri nemelanomskem kožnem rakom, kar za 7,9 % letno. Groba umrljivostna stopnja raka (brez nemelanomskega kožnega raka) se v zadnjih 10 letih ne spreminja (trend ni statistično značilen).
- Več kot polovico povečanja incidence raka lahko pripišemo staranju prebivalstva, saj z daljšo življenjsko dobo lahko tudi več ljudi dočaka to bolezen. Kumulativna incidenčna stopnja kaže, da se ogroženost z rakom večja počasneje, pri moških se trend celo obrača navzdol. Spodbudno je tudi, da se umrljivost zaradi raka (če ne upoštevamo staranja prebivalstva) manjša, predvsem od sredine devetdesetih let prejšnjega stoletja, kar kaže na večjo uspešnost zdravljenja, zgodnejše diagnostike in presegalnih programov.

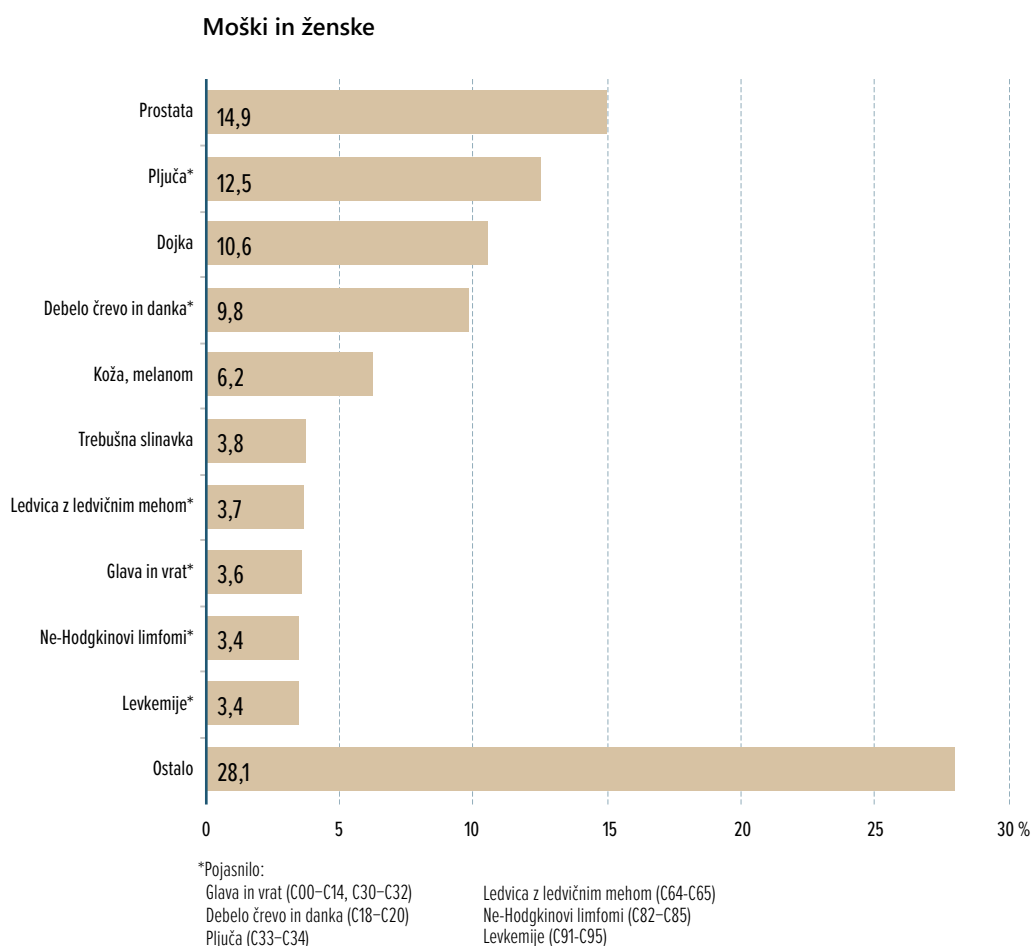
Slika 3. Groba letna incidenčna in umrljivostna stopnja vseh rakov skupaj brez nemelanomskega kožnega raka ter z njim po spolu s povprečno letno spremembo za zadnjih 10 let, Slovenija 1950–2023.

Slika 4. Kumulativna incidenčna in umrljivostna stopnja vseh rakov skupaj brez nemelanomskega kožnega raka ter z njim po spolu s povprečno letno spremembo za zadnjih 10 let, Slovenija 1950–2023.

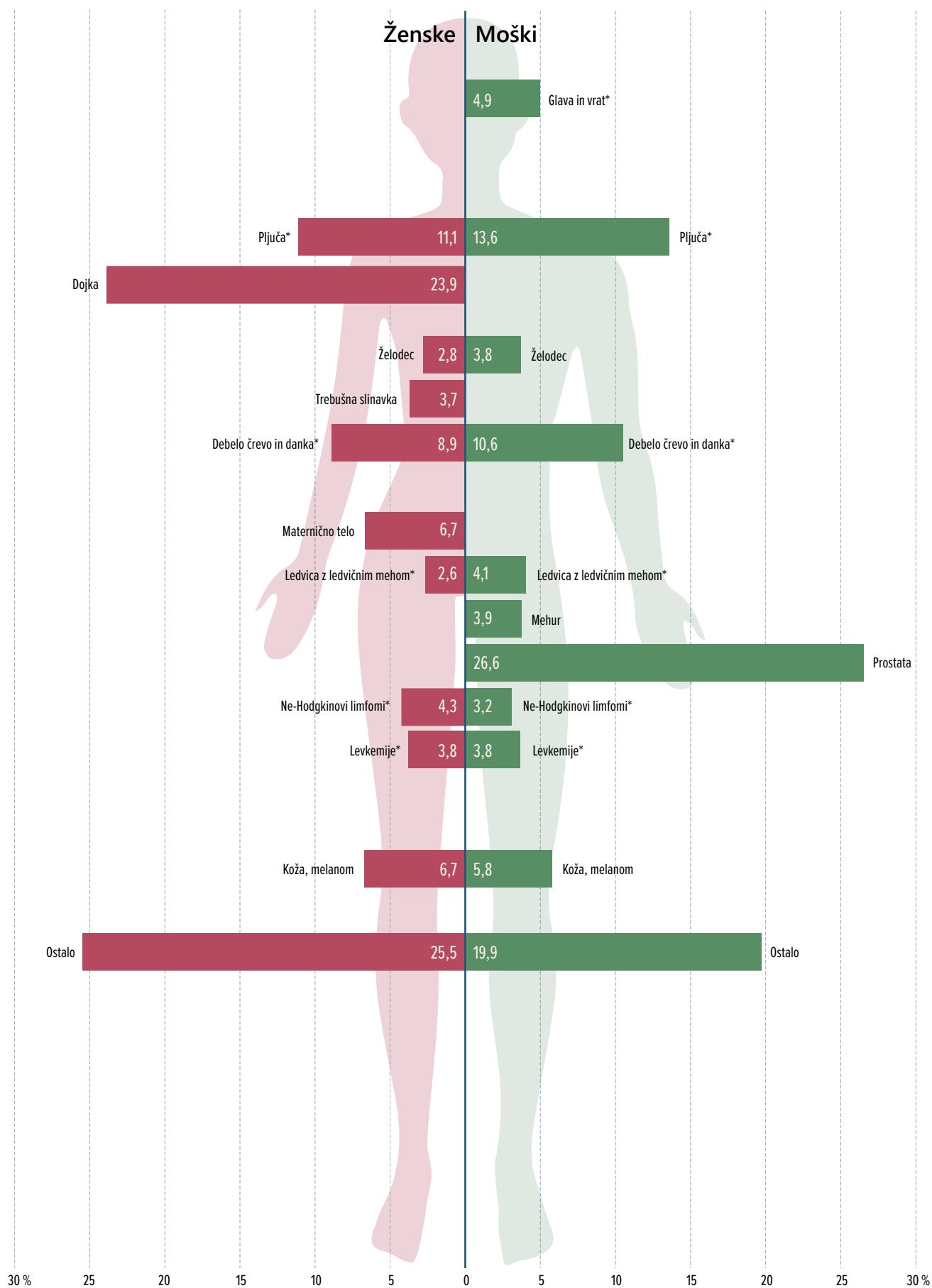
Najpogostejši raki

- Rak ni ena sama bolezen, temveč več sto različnih. Te lahko vzniknejo v vseh tkivih in organih človeškega organizma. Razlikujejo se po pogostosti, zdravljenju in izidu, imajo pa tudi različne bolj ali manj znane nevarnostne dejavnike.
- Pet najpogostejših vrst raka pri nas – prostate, pljuč, dojk, debelega črevesa in danke ter melanom – je leta 2023 obsegalo 54 % vseh novih primerov rakavih bolezni (brez nemelanomskega kožnega).
- Najpogostejši raki so povezani z nezdravim življenjskim slogom: kajenjem, pitjem alkoholnih pijač, neustrezno prehrano, premalo gibanja in čezmerno telesno maso ter pretirano izpostavljenostjo soncu. Ogroženost z njimi lahko zmanjšamo z ukrepi primarne preventive.
- Pri moških je najpogostejši rak prostate, pri ženskah pa rak dojk; oba raka zavzemata približno četrtino vseh rakov. Pri obeh spolih sledita pljučni rak ter rak debelega črevesa in danke.
- Najpogostejši raki se v različnih življenjskih obdobjih pojavljajo različno. Pri otrocih in mladostnikih do 20. leta starosti so najpogostejše levkemije, sledijo jim tumorji centralnega in avtonomnega živčnega sistema in limfomi, pri dekletih tudi rak ščitnice. Mlajši odrasli (20–49 let) moški zbolevajo največ za rakom mod in melanomom, pri ženskah v tej starosti pa za rakom dojk in melanomom.

Slika 5a.

Najpogostejše lokacije raka in njihov odstotni delež pri obeh spolih skupaj (nemelanomski kožni rak ni upoštevan), Slovenija 2023.

*Pojasnilo:

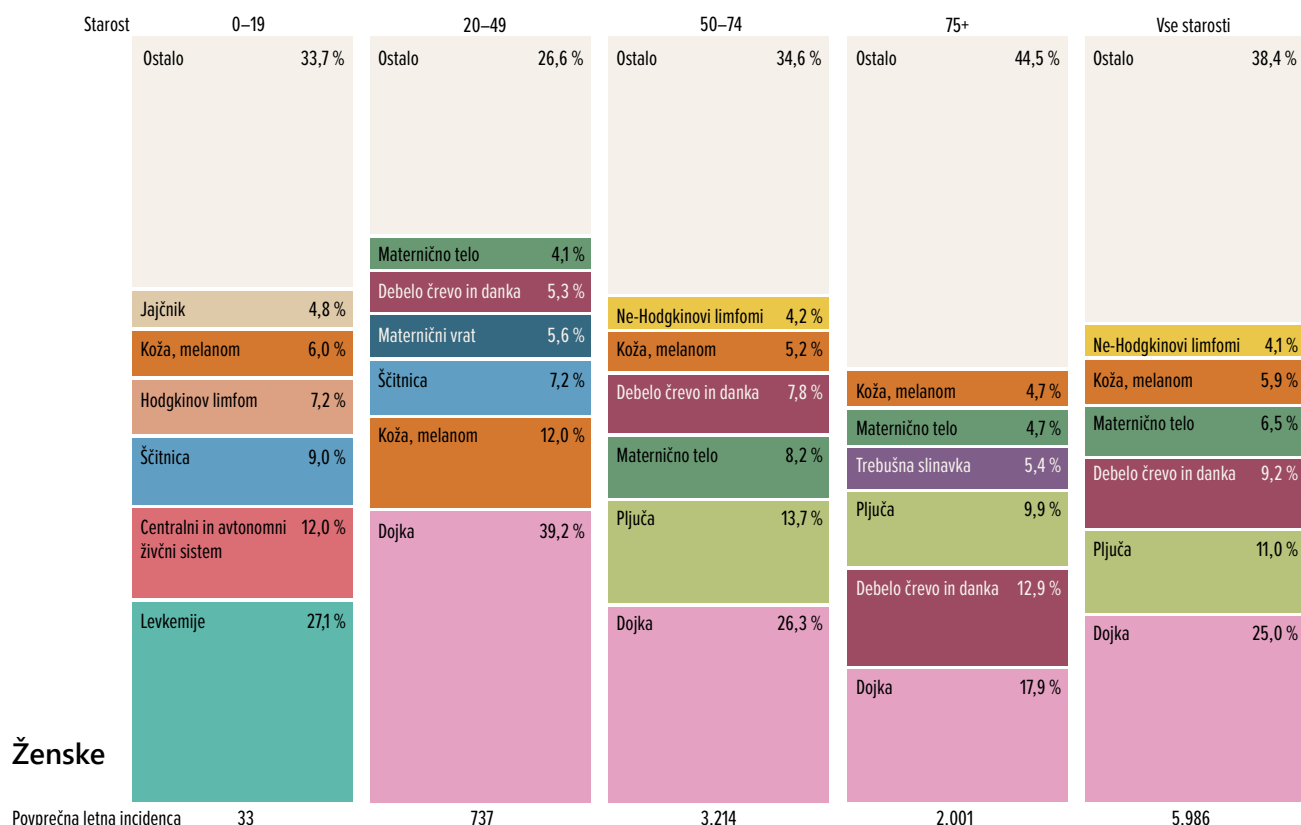
Glava in vrat (C00–C14, C30–C32)
Pljuča (C33–C34)

Debelo črevo in danka (C18–C20)
Ledvica z ledvičnim mehom (C64–C65)

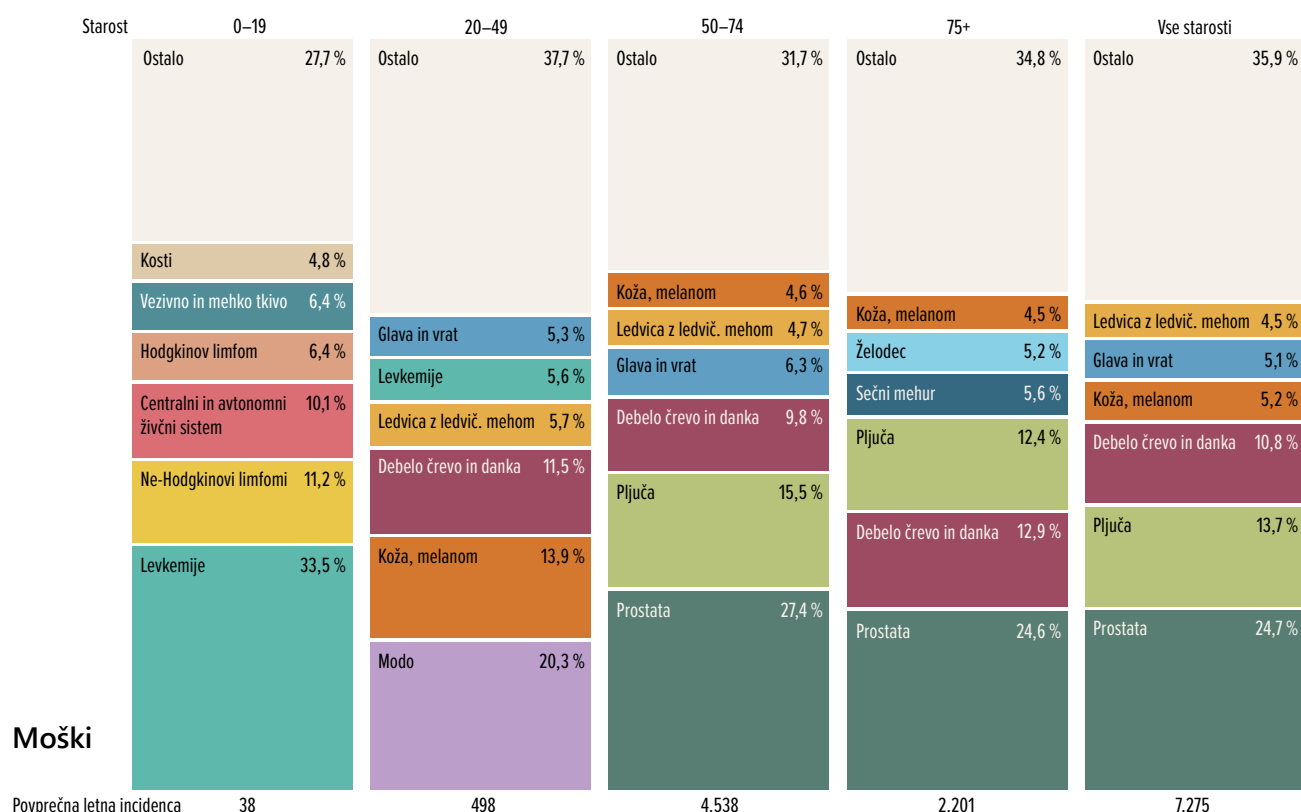
Ne-Hodgkinovi limfomi (C82–C85)
Levkemije (C91–C95)

Slika 5b. Najpogostejše lokacije raka in njihov odstotni delež po spolu (nemelanomski kožni rak ni upoštevan), Slovenija 2023.

Ženske

Moški

*Pojasnilo:

Debelo črevo in dank (C18–C20)
 Ledvica z ledvičnim mehom (C64–C65)
 Ne-Hodgkinovi limfomi (NHL) (C82–C85)
 Koža, melanom (C43)
 Vezivno in mehko tkivo (C48–C49)
 Glava in vrat (C00–C14, C30–C32)
 Centralni in avtonomni živčni sistem (C70–C72)

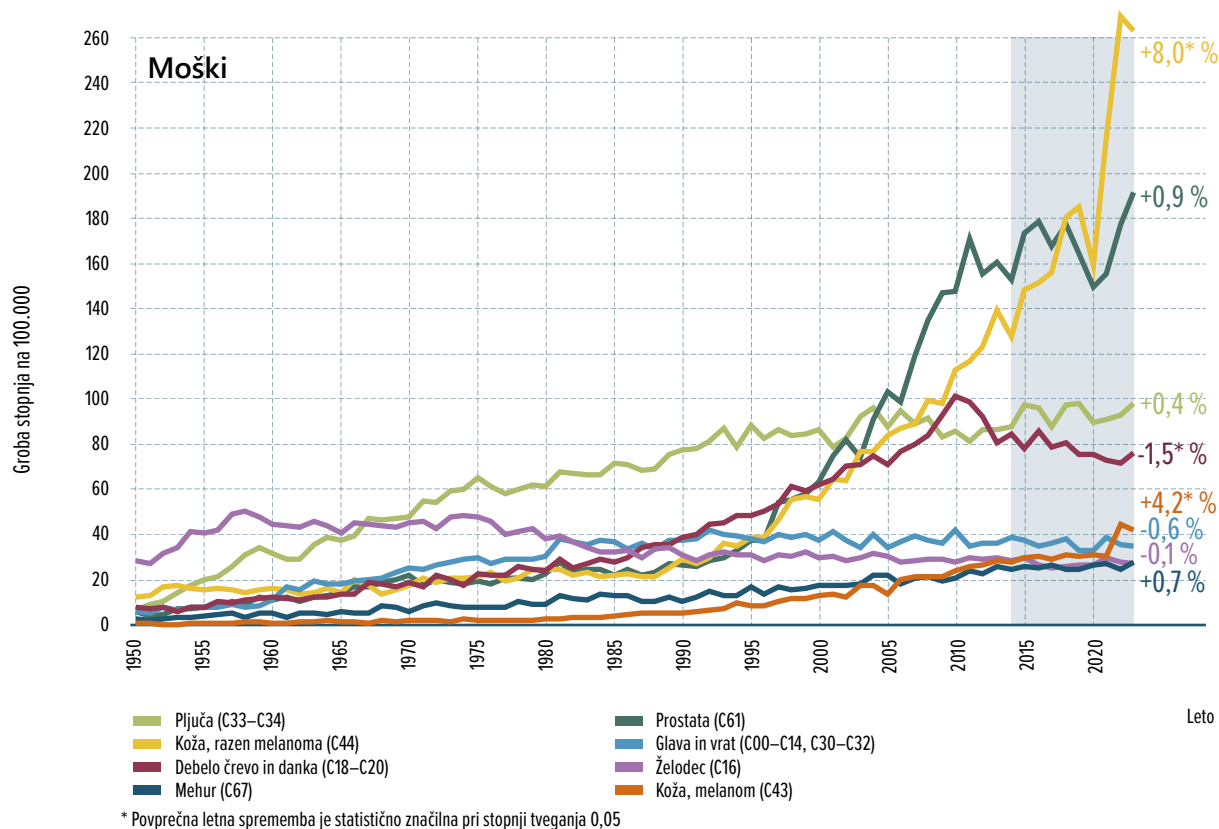
Dojka (C50)
 Maternični vrat (C53)
 Maternično telo (C54)
 Ščitnica (C73)
 Hodgkinov limfom (C81)
 Levkemije (C91–C95)
 Želodec (C16)

Prostata (C61)
 Modo (C62)
 Pljuča (C33–C34)
 Sečni mehur (C67)
 Kosti (C40–C41)
 Trebušna slinavka (C25)

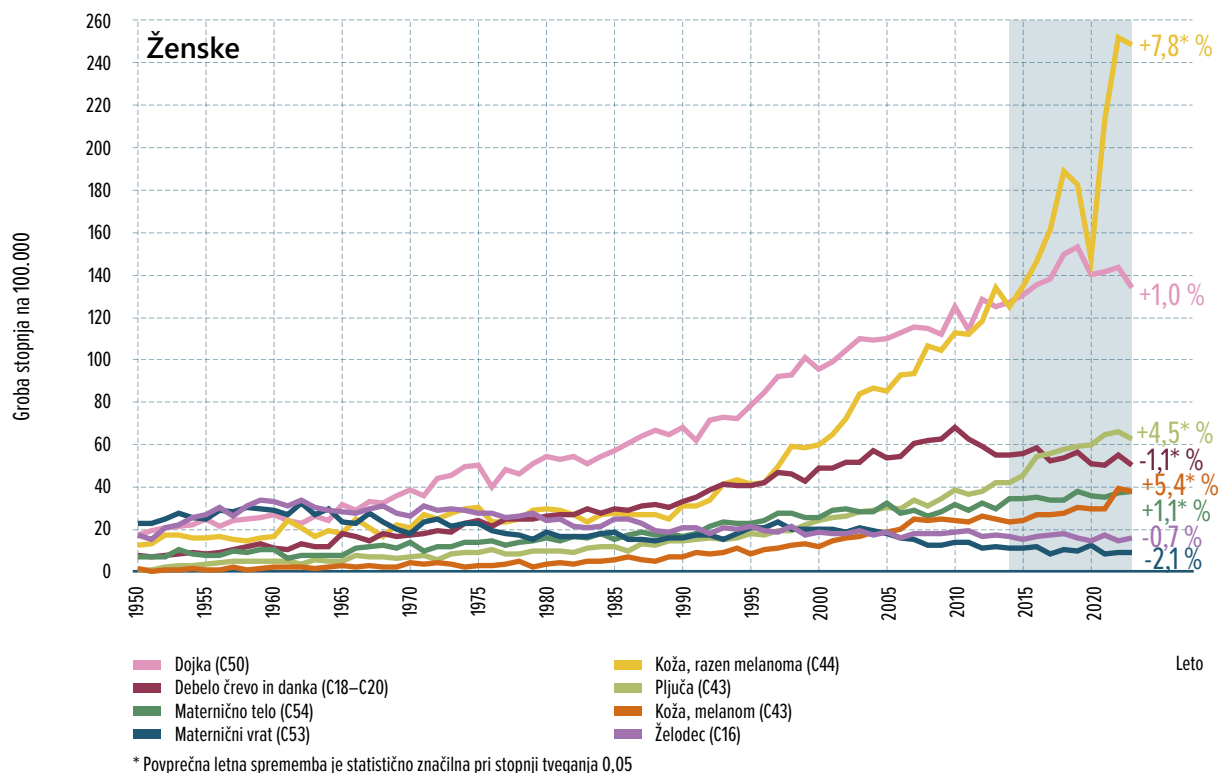
Slika 6. Odstotni deleži najpogostejših rakov po starostnih skupinah in spolu (nemelan. kožni rak ni upoštevan), Slovenija 2019–2023.

Trend najpogostejših rakov

- Med pogostejšimi rakavimi boleznimi pri moških se je incidenčna stopnja pljučnega raka večala vse do začetka novega tisočletja, ko se je ustalila pri vrednosti okoli 90/100.000.
- Pljučnega raka sta v novem tisočletju po pogostosti prehitela nemelanomski kožni rak, ki se v zadnjem desetletju večja za povprečno 8,0 % letno, in rak prostate. Izjemno povečanje incidence raka prostate v zadnjih dveh desetletjih ni posledica kakšnega novega nevarnostnega dejavnika, temveč predvsem vse širše rabe testa za določanje za prostato specifičnega antigena (PSA) pri moških brez zdravstvenih težav in odkrivanja velikega števila primerov, ki bi sicer ostali vse življenje prikriti. Podatki za zadnja leta kažejo, da smo vrh incidence raka prostate že dosegli.
- Tudi časovne spremembe v pojavljanju raka debelega črevesa in danke je treba ocenjevati ob upoštevanju sprememb v diagnostiki – leta 2009 smo namreč v Sloveniji uvedli Državni program presejanja in zgodnjega odkrivanja predrakavih sprememb in raka na debelem črevesu in danki (Svit). Groba incidenčna stopnja raka debelega črevesa in danke pri moških od leta 2014 pada za 1,5 % letno, pred tem pa je v desetletnem obdobju 1999–2008 naraščala vsako leto za 3,6 %.
- Med pogostejšimi rakavimi boleznimi pri ženskah so se večale grobe incidenčne stopnje nemelanomskega kožnega raka (povečanje za povprečno 7,8 % letno), kožnega melanoma (5,4 %) in raka materničnega telesa (za 1,1 %). Najbolj zaskrbljujoče pa je pri ženskah naraščanje pljučnega raka (za 4,5 %). Nasprotno se groba incidenčna stopnja raka dojke v zadnjem desetletju ne povečuje več.
- Incidenčna stopnja raka materničnega vratu od uvedbe Državnega programa zgodnjega odkrivanja predrakavih sprememb in raka materničnega vratu (ZORA) pada.
- Podobno kot pri moških se tudi pri ženskah zaradi uvedbe presejalnega Programa Svit leta 2009 spreminja časovni trend pojavljanja raka debelega črevesa in danke – od leta 2014 groba incidenčna stopnja pada za 1,1 % letno, pred tem pa je med 1999 in 2008 naraščala povprečno letno za 3,4 %.

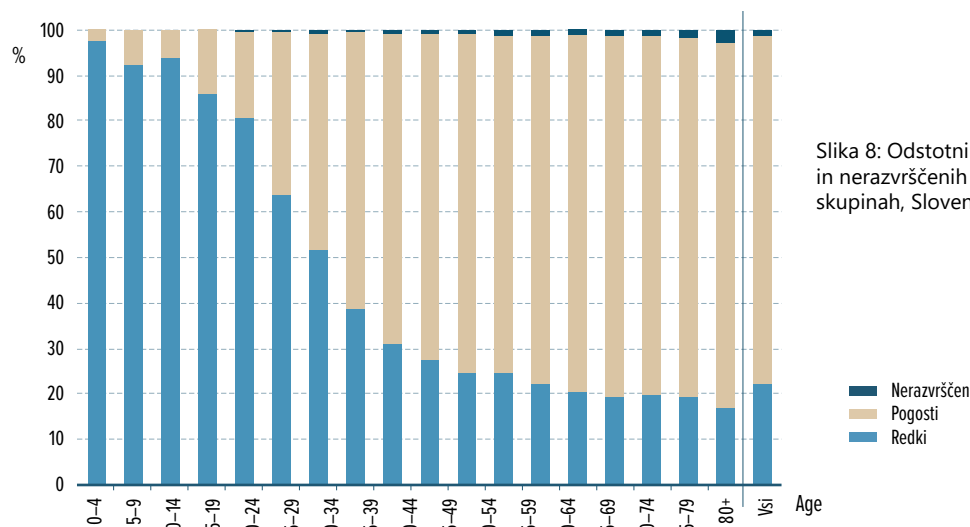
Slika 7a. Groba letna incidenčna stopnja izbranih rakov s povprečno letno spremembo v zadnjih 10 letih pri moških, Slovenija 1950–2023.

Slika 7b. Groba letna incidenčna stopnja izbranih rakov s povprečno letno spremembo v zadnjih 10 letih pri ženskah, Slovenija 1950–2023.

Redki raki

- Poseben izziv so redke rakave bolezni (opredeljene kot tiste, ki se jih letno diagnosticira manj kot 6 novih primerov na 100.000 prebivalcev). Skupaj so redki raki v Sloveniji predstavljali približno petino vseh novo ugotovljenih primerov raka.
- Za redke rake je značilno, da se v primerjavi s pogostejšimi večkrat pojavljajo pri otrocih in mladostnikih.
- Kot pri vseh redkih boleznih se tudi pri redkih rakih spopadamo s podobnimi težavami: pozno in težko jih diagnosticiramo, njihov nastanek in možnosti zdravljenja so slabo raziskani ali pa najustreznejše zdravljenje ni široko dostopno. Da bi uspešno obvladovali redke rake, je pomembno, da njihovo breme natančno spremljamo ter da države sprejmejo smernice in določijo referenčne centre za diagnostiko in zdravljenje teh bolnikov.

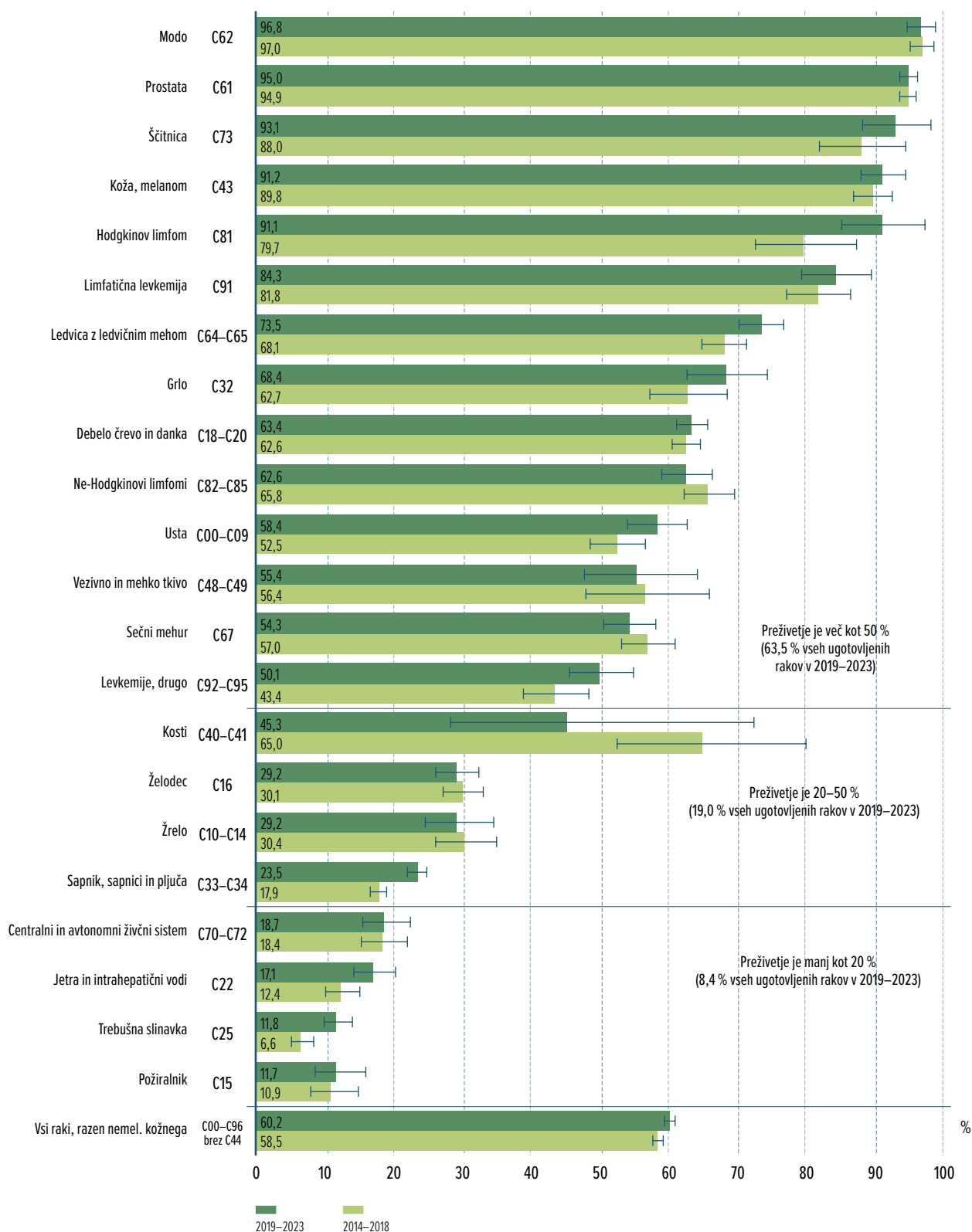
Slika 8: Odstotni delež redkih, pogostih in nerazvrščenih rakov po starostnih skupinah, Slovenija 2014–2023.

Preživetje

- Petletno čisto preživetje odraslih slovenskih bolnikov s katerokoli vrsto raka (razen nemelanomskega kožnega raka), ki so zboleli v obdobju 2019–2023, je bilo 62 %. Pri moških je znašalo 60 %, pri ženskah pa 64 %.
- Več kot 80 % je bilo čisto petletno preživetje pri moških z rakom mod, prostate, ščitnice, kožnim melanomom, Hodgkinovim limfomom in limfatično levkemijo, pri ženskah pa pri bolnicah z rakom ščitnice, kožnim melanomom, rakom dojk, Hodgkinovim limfomom in limfatično levkemijo.
- Statistično značilen napredek je pri obeh spolih v zadnjih petih letih opazen pri pljučnem raku, kjer je petletno čisto preživetje pri ženskah že presešlo 34 %.
- V letu 2020 je bil narejen pregled preživetij slovenskih onkoloških bolnikov, zbolelih med letoma 1997 in 2016. Rezultati analize so na voljo v publikaciji *Preživetje bolnikov z rakom, zbolelih v letih 1997–2016 v Sloveniji* (Zadnik et al., 2020), ki je v digitalni obliki dostopna na www.onko-i.si/rrs. Glavni zaključki so:

1. Preživetje slovenskih bolnikov z rakom se s časom povečuje. V zadnjih 20 letih (1997–2001 in 2012–2016) se je petletno čisto preživetje povečalo za 11 odstotnih točk. Občutno večja je rast pri moških, kjer se je petletno čisto preživetje povečalo za 17 odstotnih točk (z 38 % na 55 %). Pri ženskah je petletno čisto preživetje zraslo za 6 odstotnih točk (s 54 % na 60 %).
2. Ključni dejavniki za preživetje bolnikov z rakom so še vedno starost, stadij ob diagnozi in ustrezno zdravljenje. Petletno čisto preživetje je najmanjše pri starejših od 75 let, vendar se je tudi v skupini najstarejših bolnikov v zadnjih 20 letih petletno preživetje izboljšalo za 7 odstotnih točk. Petletno čisto preživetje bolnikov z omejenim stadijem se je v 20 letih povečalo za 10 odstotnih točk; preživetje pri bolnikih z razsejanim stadijem se ne izboljšuje.
3. Pri obeh spolih se je v zadnjih 20 letih značilno povečalo preživetje pri treh pogostih rakih: raku na debelem črevesu in danki (za 14 odstotnih točk z 48 % na 62 %), kožnem melanomu (za 12 odstotnih točk z 79 % na 91 %) ter pri pljučnem raku (za 8 odstotnih točk z 10 % na 18 %). Rezultati kažejo zgodnejšo diagnostiko in napredek pri sistemskega zdravljenju.
4. Občuten je tudi napredek pri obeh najpogostejših rakih, raku dojk pri ženskah in raku prostate pri moških: petletno čisto preživetje bolnic z rakom dojk se je v zadnjih 20 letih povečalo za 10 odstotnih točk, petletno čisto preživetje bolnikov z rakom prostate pa celo za več kot 20 odstotnih točk. Velik napredek pri raku prostate je verjetno samo navidezen, saj smo ravno v obravnavnem obdobju v Sloveniji precej nekritično uporabljali testiranje PSA, s katerim smo odkrivali rake prostate, ki bi po naravnem poteku še dolgo ostali klinično nemi, ter tako z zgodnejšo diagnozo umetno podaljšali preživetje.
5. V skupino rakov, kjer napredka s časom ni opaziti ter pri katerih preživetje še vedno ostaja slabo, pa se uvrščajo rak trebušne slinavke, rak požiralnika, raki jeter, žolčnika in žolčevodov ter možganski tumorji.
6. V raziskavi CONCORD-3 smo primerjali petletna čista preživetja odraslih bolnikov, zbolelih med letoma 2010 in 2014 v 26 evropskih državah, s 15 različnimi vrstami raka. Preživetje slovenskih bolnikov z rakom je v večini primerov pod evropskim povprečjem, kar nam daje dobro osnovo za nadaljnje izboljšave.
7. Med bolniki z rakom je manj kot 1 % otrok in mladostnikov; zbolevajo predvsem za levkemijami, tumorji osrednjega živčevja in limfomi in imajo boljše petletno preživetje kot odrasli. V zadnjih 20 letih (1997–2001 in 2012–2016) se je petletno preživetje otrok in mladostnikov, zbolelih za rakom, povečalo za 7 odstotnih točk (z 79 % na 86 %).

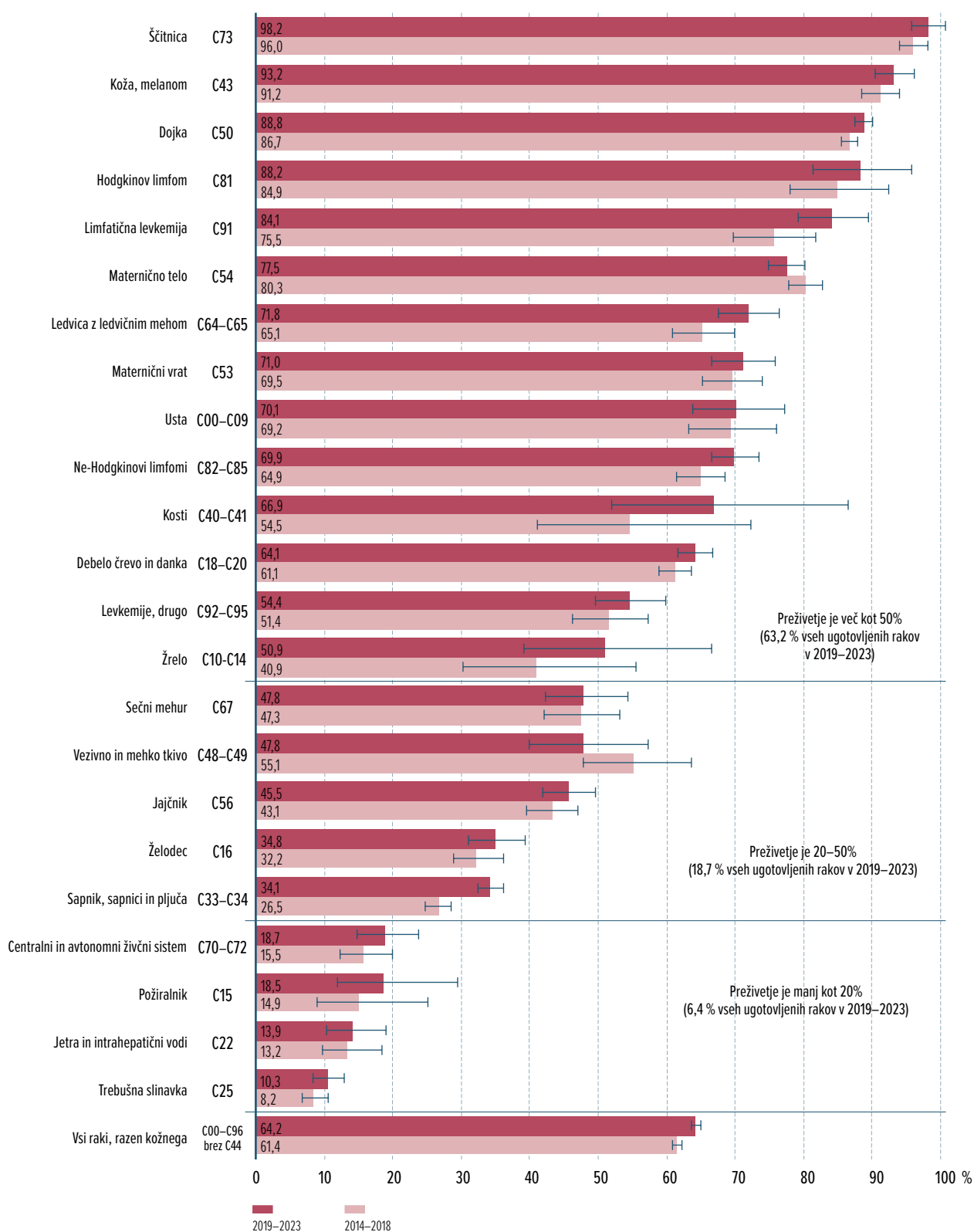
Moški

Slika 9a.

Petletno čisto preživetje (s 95-odstotnim intervalom zaupanja) pri moških, zbolelih za izbranimi raki v letih 2019–2023 in 2014–2018.

Ženske

Slika 9b.

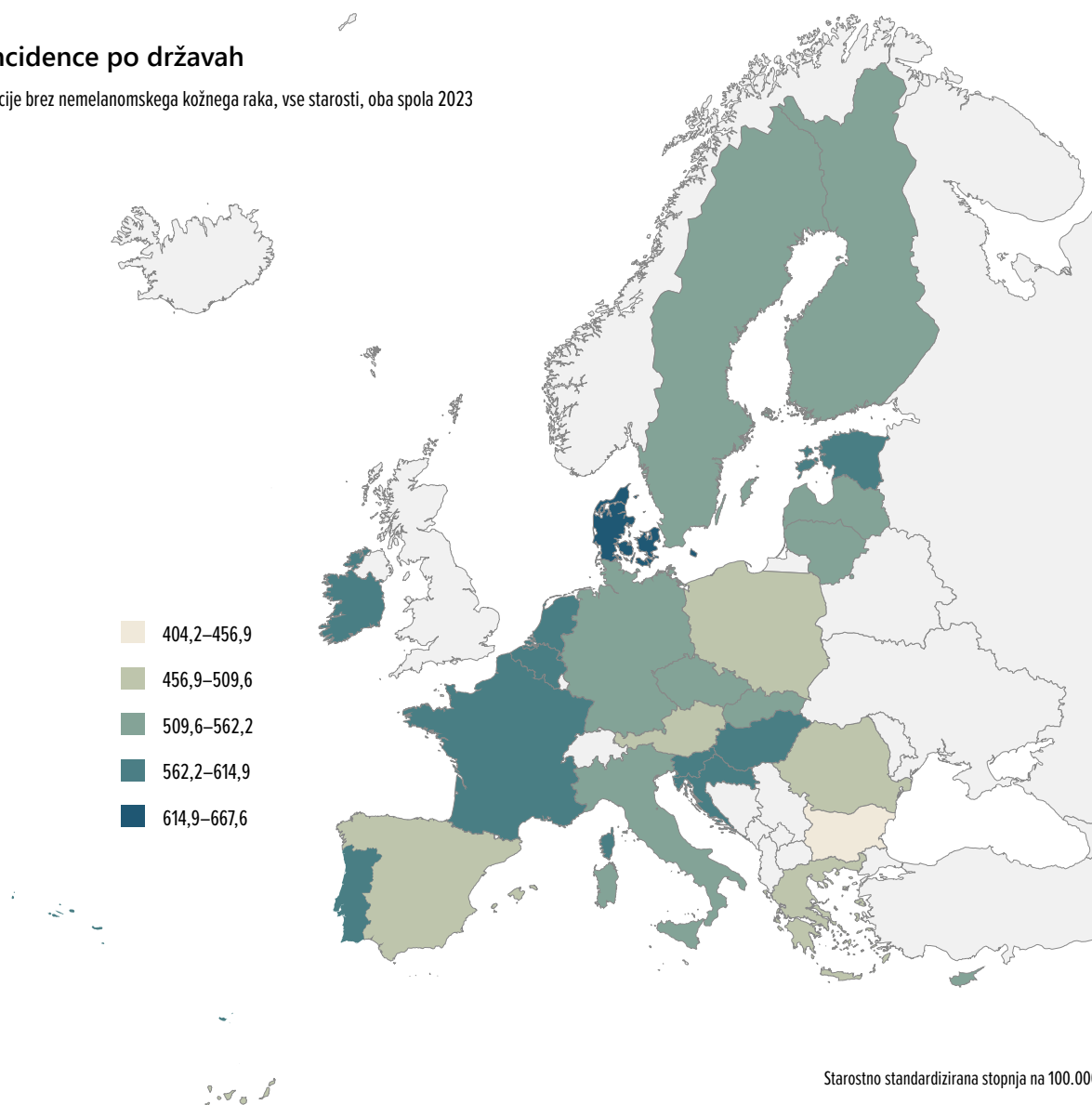
Petletno čisto preživetje (s 95-odstotnim intervalom zaupanja) pri ženskah, zbolelih za izbranimi raki v letih 2019–2023 in 2014–2018.

Primerjava z Evropo

- Po ocenah Evropskega informacijskega sistema za raka (<https://ecis.jrc.ec.europa.eu/>) je bila Slovenija leta 2024 po incidenčni stopnji (starostno standardizirani na evropsko prebivalstvo) vseh rakov na sedmem mestu med 27 evropskimi državami (582/100.000). Večjo incidence so imele Danska, Irska, Nizozemska, Hrvaška, Madžarska in Belgija.
- Po umrljivostni stopnji smo na petem mestu, večjo umrljivost so imele Madžarska, Slovaška, Hrvaška in Poljska.

Ocena incidence po državah

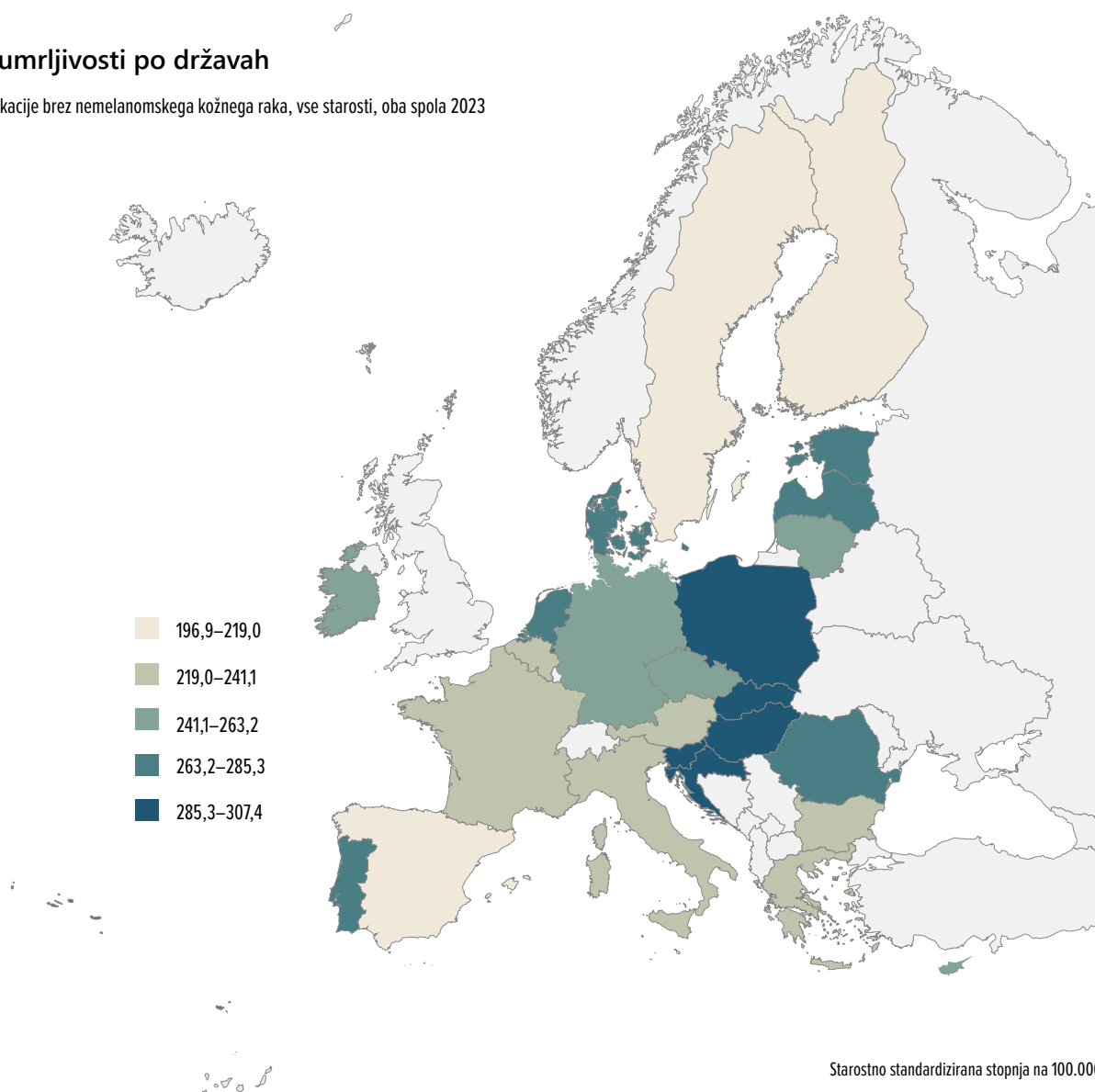
EU-27, vse lokacije brez nemelanomskega kožnega raka, vse starosti, oba spola 2023

Slika 10a. Ocenjena starostno standardizirana (evropski standard) incidenčna stopnja raka (brez nemelanomskega kožnega) v Evropi, 2023.

Ocena umrljivosti po državah

EU-27, vse lokacije brez nemelanomskega kožnega raka, vse starosti, oba spola 2023

Slika 10b. Ocenjena starostno standardizirana (evropski standard) umrljivostna stopnja raka (brez nemelanomskega kožnega) v Evropi, 2023.